

Повстяний О.В., помічник начальника
Головної інспекції СБУ

**ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ
ДІАГНОСТИКИ ДОСТОВІРНОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Відповідно до офіційно оприлюднених даних нині психофізіологічні перевірки ідеальних слідів відображення під контролем поліграфа успішно використовується в майже ста країнах світу в різних сферах суспільних відносин. Найбільш значимими ці дослідження є у правоохоронній діяльності з розслідування злочинів. Це стосується таких країн: Австрії,

Бельгії, Білорусі, Болгарії, Великобританії, Естонії, Ізраїлю, Індії, Іспанії, Казахстану, Канади, Колумбії, Південної Кореї, Китаю, Латвії, Литви, Македонії, Малайзії, Мексики, Молдови, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Росії, Румунії, Саудівської Аравії, Сербії, Сінгапуру, Словаччини, Словенії, США, Туреччини, Угорщини, України, колишньої Югославської Республіки, Фінляндії, Чорногорії, Чеської Республіки, Хорватії, Швеції, Японії тощо. Більше того, в деяких із цих країн результати опитування з використанням поліграфа визнаються достатніми для пред'явлення обвинувачення.

В основному результати поліграфних перевірок мають допоміжний характер, і лише в кількох із наведених країн використовують як докази в суді: у США, Польщі, Туреччині, Японії, Індії, Литві і Молдові [1, с. 223].

Основоположним центром підготовки поліграфологів були Сполучені Штати Америки, оскільки саме тут впроваджувалася загальнодержавна програма підготовки кадрів у спеціальні органи й відомства. Зокрема, у 1948 р. на базі двотижневих навчальних курсів поліграфологів, уперше започаткованих Л. Кілером у 1942 р. у м. Чикаго (Іллінойс) з метою підготовки спеціалістів для поліції та армії, створено Кілерівський інститут поліграфа з шеститижневим терміном навчання поліграфологів, а в 1951 р. Р. Пірс уперше запровадив підготовку поліграфологів для органів державної влади в Школі військової поліції Армії США у Форті Гордон (Джорджія), у 1986 р. реорганізований в Інститут поліграфа [2, с. 129; 3].

Слід зазначити, що США є першою державою, в якій порушили питання щодо нормативно-правового регулювання поліграфа й використання отриманих результатів в окремо взятій сфері. Так, у 1965 р. Міністерство оборони США затвердило директиву № 5210.48, яка регламентувала єдиний порядок проведення тестових опитувань, відбору, підготовки та контролю діяльності поліграфологів, які регламентують застосування цього приладу. Зазначеною директивою, зокрема, було закріплено обов'язковість згоди особи на проведення дослідження та попереднього обговорення з нею змісту опитувальника. Визначено, що застосування поліграфа має

доповнювати, а не замінити інші форми розслідування злочинів тощо [4, с. 34].

Переважаючою сферою використання поліграфних досліджень стали силові відомства різних країн, зокрема Китаю (1943), Індії (1948), Канади (1950), Японії (1951), Держави Ізраїль (1958), Хорватії (1959), Південної Кореї (1960), Польщі (1961), Румунії (1974), СРСР (1975), Сербії (1977), Угорщини та Південно-Африканської Республіки (1978), Чеської Республіки (1981), Росії (1992), України (1997), Білорусі та Казахстану (2001), Молдови (2006). Підготовка кадрів для компетентних органів проводилася за розробленою методикою США на базі американських, польських та російських шкіл з використанням знань фахівців відповідного профілю. Слід визнати, що лідером з підготовки таких кадрів та користувачів поліграфа й донині залишаються Сполучені Штати Америки. Ю. І. Холодний наголошує, що в 90-х роках ХХ ст. зазначений технічний прилад застосовувався в 75 % підрозділів поліції, Федеральним бюро розслідувань, Центральним розвідувальним управлінням, Управлінням по боротьбі з наркотиками, Секретною службою, Бюро з контролю за алкоголем, тютюновими виробами та зброєю, Поштовою службою, Управлінням кримінальних розслідувань Армії, Управлінням розвідки та безпеки Армії, Слідчою службою Військово-морських сил, Управлінням спеціальних розслідувань Військово-повітряних сил, Відділом кримінальних розслідувань корпусу морської піхоти, міністерствами фінансів, праці і транспорту, Митною службою, Державним департаментом тощо [5, с. 17-27].

Нині США продовжує активно застосовувати інструментальну діагностику достовірності вербальної інформації у названих сферах. Нового змісту вона набула у виконанні завдань, які стоять перед правоохоронними органами, зокрема, під час прийому на службу для відбору кадрів великих поліцейських служб і агентств. Під час професійного відбору застосовується поліграф у поєднанні з іншими методами оцінювання, що доповнює знання про опитуваного. На думку закордонних спеціалістів, психофізіологічне тестування на

основі поліграфа є найефективнішим прийомом виявлення кандидатів з високим ступенем ризику, пов'язаних із:

- торгівлею наркотиками або їх вживанням;
- крадіжкою матеріальних цінностей за попереднім місцем роботи;
- вчиненням інших кримінальних діянь;
- встановленням прихованих фактів біографії особи;
- викривленням даних про свою трудову діяльність;
- отриманням або даванням хабарів;
- вимаганням та зайняттям азартними іграми тощо.

Отже, доходимо висновку, що поліграф та дослідження, пов'язані з ним, набули визнання у правоохоронній діяльності багатьох країн світу. Такої думки дотримується й дослідник О. В. Белюшина, підкреслюючи, що «в зарубіжній практиці одним із основних напрямів застосування поліграфа є діяльність правоохоронних органів з розслідування злочинів» [87, с. 84].

Список використаних джерел

1. Морозова Т. Р. Сучасний стан теорії та практики поліграфних опитувань / Т. Р. Морозова // Науковий вісник НАВСУ : наук.-теорет. журн. - 2004. - № 6. - С. 223-230.

2. Matte J. A. Forensic psychophysiology using the polygraph: Scientific truth verification - lie detection [Electronic resource] / James Allan Matte. - Mode of access : <http://books.google.com/books2>.

3. Алесковский С. Ю. Морально-этические проблемы применения полиграфа [Электронный ресурс] / С. Ю. Алесковский. - Режим доступа :

<http://poligraf-kz.narod.ru/pages/ethics.html>.

4. Практика использования полиграфов в США // Проблемы преступности в капиталистических странах (по материалам иностранной печати). - 1980. - Вып. 9. - С. 33-34.

5. Холодный. Ю. И. Применение полиграфа при профилактике, раскрытии и расследовании преступлений (генезис и правовые аспекты) : [моногр.] / Ю. И. Холодный. - М. : Мир безопасности, 2000. - 160 с.

6. Белюшина О. В. Правовое регулирование и методика применения полиграфа в раскрытии преступлений : автореф.

дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09
«Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза;
оперативно-разыскная деятельность» / О. В. Белюшина. - М., 1998. -
23 с.